

Divoké karty v budoucím vývoji světové bezpečnosti

(Trendy do roku 2040)

Katastrofické či varovné scénáře a tzv. divoké karty patří k základní prognostické výbavě, k jejímu instrumentární, zvláště v bezpečnostní oblasti. Největší chybou je k nim přistupovat z ideologických hledisek, že představují názor autorů na budoucnost, který preferují nebo by si takový dokonce přáli. Je tomu a vždy bylo právě naopak, měly varovat, vzbudit aktivity, aby se děj směřující k nim přibrazil a zastavil, aby k nim nedošlo, vyhnuli jsme se jim. Tak je tomu i s prezentovanými divokými kartami.

Obecným metodologickým východiskem tvorby prognostických scénářů je *problémový přístup*. (Veselý, A.: Problémový přístup k prognostické práci a jeho možná aplikace. Pracovní podklad pro diskuzi Centra pro sociální a ekonomické strategie, 2007). Vychází z myšlenky, že jakémukoli veřejněpolitickému opatření (např. přijetí zákona, alokaci veřejných zdrojů atd.) musí předcházet co nejpresnější vymezení problému, které má toto opatření řešit. Jedním z hlavních cílů je tak mimo jiné formulace otázek, problémů a tzv. výzev, před kterými Česká republika stojí nebo pravděpodobně bude stát v příštích dvaceti letech. Jejich hlavním smyslem je stimulovat přemýšlení a diskuzi o možných budoucnostech České republiky. Specifickým přínosem je snaha odhalovat hlubší kořeny současných a budoucích společenských problémů, které označujeme jako „metaproblémy“ či jako tzv. „výzvy“. V oblasti bezpečnosti jsou vnitřní problémy silně podmíněny vývojem v Evropě a ve světě.

Divoké karty mají v souladu s tímto přístupem vhodně doplnit prognostické scénáře; ukázat, že se může přihodit i to, co nemá žádnou nebo jen malou oporu v současných trendech. Ale navzdory malé statistické pravděpodobnosti se pro neodpovídající strategické řízení a občanskou aktivitu mohou udát a také se stávají. Někdy nenadále, jindy postupně z těžko předem poznatelných příčin. Význam mají nejen pro bezpečnostní a vojenskou oblast, ale i oblasti jiné, které v souladu s rozšiřujícím se pojetím bezpečnosti o sociální, ekonomické, environmentální a jiné příčiny jako primární, se stávají jeho součástí jako sekundární důsledek. Divoké karty nemusejí být vždy negativistické, katastrofické, ale naopak také přehnaně pozitivní, optimistické.

Prognostická činnost tedy umožňuje identifikovat i budoucí bezpečnostní ohrožení, přicházet s podněty pro rozhodovací procesy v bezpečnostní politice a aktivizovat občanskou veřejnost proti ohrožením. Ačkoli jsou problémem již krátkodobé bezpečnostní předpovědi na pět let, praxe potřebuje nejen střednědobé na deset patnáct let, ale i dlouhodobější, např. jako podklad pro rozhodování o nákupu letadel či jiných nákladnějších zbraní. Bezpečnostní prognózy mají přitom jeden vážný handicap, že ve větší míře než prognózy jiných oborů nejsou prognózami bez překvapení, a to nejen pokud jde o jejich vysokou míru utajenosti a těžko předvídatelné teroristické akce, ale i zásadní vědecké objevy a s nimi spojené inovace, které mají vliv na kvalitativní změny zbraňových systémů. To je i důvod, proč mají takový význam prognózy varovné. Soustřeďují se na nežádoucí až katastrofické možnosti extrapolace nežá-

doucích bezpečnostních jevů. Tím plní diagnostickou a aktivizační funkci. Jejich potřeba se ukázala zvláště po 11. září 2001.

Centrum pro sociální a ekonomické strategie se tvorbou prognostických scénářů zabývalo ve své historii již dvakrát. V publikaci Víze rozvoje České republiky do roku 2015 (Gutenberg, Praha 2001) byly zařazeny tři scénáře: Vítězné trhy aneb Česká republika jako premiant liberalismu; Institucionální přizpůsobení aneb Česká republika – štika v evropském rybníce; Mírný pokrok v mezích dosaženého konsenzu (aneb co je doma, to se počítá). Po dvou letech (Potůček, M. a kol.: Putování českou budoucností, Gutenberg, Praha 2003) to byly také tři scénáře: Prežít v klidu a pohodě, nebo jít do toho?; Česká republika středoevropským tygrem; Čechy a Morava – zahrada Evropy.

Divoké karty se v publikacích CESES objevily jen jednou, hned napoprvé, v publikaci v roce 2001. Byly co nejstručněji charakterizovány takto: „Jde o dramatické expozice událostí, které – i kdy nejsou pravděpodobné – nejde zcela vyloučit ze spektra úvah o možných budoucnostech.“

Ukázalo, že realita je složitější nebo přesnější v uvedeném kontextu dramatictější. Ačkoli se CESES k divokým kartám již nevrátil, ani je v publikaci z roku 2003 ve srovnání se scénáři nekomentoval, přesto stojí za to je po více než šesti letech alespoň uvést a stručně kriticky analyzovat. Šlo o čtyři divoké karty: Globální klimatické změny; Romská domobrana; Vítězství Pokrokové strany ve volbách; Nenadálý útok.

1. Divoké karty z roku 2001

1.1 Globální klimatické změny

Globální klimatické změny se staly realitou, kterou již nelze odvrátit. Překvapením je však rychlost a intenzita tohoto procesu. Emise hlavního skleníkového plynu, oxidu uhličitého, se nepodařilo výrazněji omezit, kromě jiného i kvůli industrializujícím se rozvojovým zemím používajícím zastaralé technologie. Na severní polokouli začaly v nebyvalé míře tát ledovce, v Severním moři byl narušen přirozený koloběh mořských proudů, které vedly k rychlejšímu tání v Arktidě. Není dosud jasné, do jaké míry jde o synergické působení přirozených klimatických fluktuací a působení člověka vypouštěním skleníkových plynů. V důsledku nebyvale rychlého tání ledovců dochází na severní polokouli v letních měsících k většímu výparu vody ze Severního ledového oceánu, což umocňuje skleníkový efekt, protože vodní páry jsou také skleníkovým plynem (jedná se tedy o pozitivní zpětnou vazbu). Paradoxně ale toto tání může způsobit v severních částech Kanady a Ruska ochlazení, protože vydatnější sněhové srážky nestačí přes krátké léto roztát, sníh odráží více slunečního záření než tmavá půda a každý rok tak narůstá plocha sněhové pokrývky. V Evropě dochází k ochlazení až o 6 stupňů Celsia vlivem změny směru Golfského proudu (odklonil se směrem ke Grónsku a dříve ze zanořuje do hlubin), která je způsobena změnou salinity Severního ledového oceánu (tající ledovce snižují obsah soli ve vodě).

Postupně se zvedá hladina světového oceánu. To bude dlouhodobý proces (v řádu desetiletí, možná i staletí), ale při vzrůstu hladiny asi o půl metru začínají vážné problémy spojené s migrací lidí z tichomořských a karibských ostrovů, z velkých měst ležících na pobřeží a z nízko položených a hustě osídlených oblastí (např. Bangladéš, kde v úrodné deltě žijí desítky milionů lidí). Bohaté země (Holandsko) se snaží změně čelit technickými opatřeními, chudé země se dostávají

do neřešitelných sociálních, ekonomických a politických konfliktů, objevují se ozbrojené konflikty a hrozí nové stěhování národů.

Globální klimatický systém je narušen a projevuje se to řadou nečekaných důsledků, které pro složitost klimatického systému nedokážeme předvídat. Jedná se o četný výskyt tornád, povodní, jinde naopak období sucha a požárů v místech, kde se tyto jevy dříve nevyskytovaly.

V České republice vzroste průměrná teplota o 3 až 5 stupňů Celsia v průběhu příštích padesátí let. Přechod k subtropickému klimatu nebude mít dopad jenom na charakter zemědělství, ale i na výskyt některých nemocí subtropické a tropické oblastí.

V zemi lze očekávat zemědělskou nadprodukcí teplotomilných rostlin, vzroste ekonomický a politický tlak zemědělských podnikatelů na vládní subvence podporující export nadprodukce a kompenzující odvětví zemědělské výroby zanikající z důvodu klimatických změn. Českou republiku zasáhne nová vlna imigrace ze zemí ohrožených zaplavením a suchem. Vzroste nárok na tranzitní a turistickou kapacitu země. Vytvoří se rovněž nová situace v relaci minorit a majoritní populace s růstem odpovídajících sociálních tenzí.

1.2 Romská domobrana

Kolem roku 2007 žilo v Chánově víc než 3500 obyvatel – většinou slovenských Romů bez práce, občanství a trvalého pobytu. Chánov se mezitím stal evropsky vyhlášeným ghettem. Po několika útocích proti romským rodinám v Ústí nad Labem, Rokycanech a v Ostravě se v Chánově objevili mladí muži – navrátilci z emigrace. Novináři, kteří chodili do Chánova pro exkluzivní materiály, si všimli, že tito mladí muži nějak nekorespondují s všeobecným designem obyvatele Chánova, a navíc se vyhýbají médiím.

13. května příštího roku – v den každoročních pietních aktů obětem romského holocaustu na místě bývalého koncentračního tábora v Letech u Písku, byl narušen obvyklý průběh ceremoniálu. V objektech velkovýkrmny vepřů, na místě bývalého koncentráku pro Romy, začali účastníci pietního aktu ničit soukromý majetek. Vyvěsili transparency s hesly: „Leží tady naši bratři!“ a „Máme už dost slibů!“

Při konfliktu s ostrahou objektu a místní policií padl výstřel a těžce zraněného aktivistu, známého svou autoritou mezi Romy, odvázejí do nemocnice. Na druhý den vyhlásují občané Chánova, že zřizují svou domobranu. Přidávají se Romové z Ústí nad Labem, Rokycan, Ostravy a Brna. V DNEŠ vychází rozhovor s mladým mužem, který se vrátil po pěti letech emigrace a hovoří o svém právu chránit životy blízkých. CNN vysílá rozhovor v hlavním zpravodajství – muž mluví plynou angličtinou. Nova přináší reportáž o výcviku mladých Romů. Mají zahalené tváře a cvičí se v asijských bojových uměních. Jejich trenéři jsou zjevně značně pokročilí.

V téže době byla Česká republika konečně přijata za plnoprávného člena Evropské unie. Fakt volného pohybu lidí překvapivě způsobil, že do České republiky začínají přicházet Romové ze zahraničí. Na prvním Sněmu českých a moravských Romů sjednocených v hnutí Romské fórum zazní volání po odškodnění za století trvající diskriminace. V sídle Vlastenecké ligy jednoho rána exploduje časovaná nálož. Čeští i zahraniční skinheads vyrazí v organizovaném zástupu na Chánov. Zvláštní jednotky ministerstva vnitra přispěchají na pomoc. V Chánově se setkávají s disciplinovanými obyvateli připravenými na střet. Vojáci mají po několika hodinách a konzultacích s představiteli místní samosprávy pocit, že chránit bude zapotřebí pochodující skinheady. Ti se mezitím utkali s oddíly mladých anarchistů z organizace ANTIFA.

Tiskové agentury přinesly na druhý den zprávy o vzniku romských domobran v dalších městech v Čechách a na Moravě.

1.3 Vítězství Pokrokové strany ve volbách

Nespokojenost občanů s vývojem hospodářství a životní úrovně vedla k růstu popularity Pokrokové strany, která ve svém programu označovala za viníka všech společenských problémů nespravedlivé společenské uspořádání v zemi a netajila se svou neloajlností k politickému režimu. Tyto formulace sice čas od času vyvolaly diskuzi o možnosti zákazu Pokrokové strany, ale nikdy k němu nedošlo. Jednou z příčin byla i obrovská obliba předsedy této strany.

Tento muž představoval pro řadu svých sympatizantů ztělesnění úspěchu. Postavou bývalého vrcholového sportovce a vždy velice upraveným vzhledem imponoval ženám. Muži na něm obdivovali podnikatelské úspěchy. Všechny okouzloval schopností pohotově a relevantně reagovat na jakékoli politické téma, což mu umožňovalo ekonomické a právníké vzdělání. Jeho volání po pořádku a bezpečí si získávalo významnou podporu v řadách příslušníků ozbrojených složek. Během krátké doby se mu podařilo vybudovat systém centralizované politické strany s propracovanými metodami práce s médii a veřejností, zvláště pak mládeží.

V předčasných volbách do Poslanecké sněmovny na začátku druhé poloviny prvního desetiletí se stala Pokroková strana jejich vítězem. Nepodařilo se jí sice získat nadpoloviční většinu mandátů, ale její představitelé uspěli při přesvědčování některých poslanců zvolených za jiné strany k podpoře vlády Pokrokové strany, která tak získala ve sněmovně potřebnou většinu. Řada poslanců jiných stran do Pokrokové strany během volebního období vstoupila a vláda tak získala reálnou oporu v dolní komoře parlamentu. Tento vývoj způsobil vlnu demonstrací, které nejprve žádaly izolaci Pokrokové strany a vytvoření vlády tvořené ostatními politickými stranami, později prosazovaly vypsání předčasných voleb. Zahraničí přijímalo vládu Pokrokové strany rezervovaně. Nedošlo však k žádným projevům odsouzení ani přijetí sankcí.

Pokroková strana ovšem narážela na zdoluhavý proces přijímání zákonů. Její návrhy na počátku volebního období byly totiž většinou odmítány jak Senátem, tak i prezidentem, a poslanci vládnoucí strany tak byli nuceni téměř o každém zákonu hlasovat třikrát. Po nástupu k moci se vláda ubírala cestou vypořádání se zbohatlíky vzešlými z ekonomické transformace. Vzhledem k tomu, že Pokroková strana nekontrolovala moc soudní, nebylo to možné touto cestou. Proto přistoupila k úpravě daňového systému, který výrazně znevýhodňoval osoby s velkým majetkem a vysokými příjmy, zvyšoval daňové zatížení podnikatelských subjektů a clo na dovážené zboží. Zde došlo k první vážné roztržce mezi Českou republikou a zahraničím. Ta byla přizívána i uvažovanou rezignací země na vstup do Evropské unie a možným vystoupením ze Severoatlantické aliance. Proces přičleňování země k Unii tak byl na několik let odložen. Zahraniční firmy byly svými vládami a nezávislými agenturami varovány před investicemi do České republiky. To způsobilo nejen zastavení přílivu zahraničních investic, ale i jejich odliv.

Ve vedení Pokrokové strany došlo v souvislosti s tímto vývojem k rozkolu. Jedna část hodlala pokračovat v nastoleném kurzu tvrdé ruky, druhá část pragmaticky chápala, že není schopna demokratickými prostředky změnit Ústavu České republiky a že musí pracovat v rámci daného politického režimu. To potvrdily i doplňovací volby do Senátu, kdy Pokroková strana ztratila téměř všechny obhajované mandáty a očekávání možného ovládnutí i horní komory parlamentu se tak rozplynula. Otázkou k vyřešení zůstávalo, ke které z obou skupin se připojí stále ještě velice populární předseda strany.

1.4 Nenadálý útok

Roku 2012 se náhle zhoršila bezpečnostní situace ve světě, jejímž zdrojem je oblast Středního východu. Bezprostřední záminkou je intenzivní příprava preventivního vojenského zásahu západních států v tomto prostoru, kde se nacházejí zásoby ropy ohrožené státy s autoritativními režimy.

Ačkoli situace se zhoršila náhle, podmínky pro možný ozbrojený konflikt se vytvářely dlouhodobě, a to proto, že do této oblasti i přes protesty demokratických zemí byly z některých východních a asijských států dováženy nejmodernější technologie, zvláště raketové, a také nejmodernější supersonická letadla, což zvýšilo sebevědomí představitelů nedemokratických režimů v této oblasti. Západní země naštěstí zajistily, aby se sem nedodávala technologie pro výrobu nejmodernějších jaderných zbraní, takže raketová technika nebyla dostatečně využitelná. Bezpečnostní a vojenští experti, ačkoli se s tím dalo počítat, podcenili, že raketová technika může využívat i jiné zbraně hromadného ničení.

Česká republika, v níž se dostalo k moci nacionální křídlo, zásah v této oblasti podpořila vysláním protichemického praporu, a to již i z jistých tradičních důvodů, protože zde byla nasazena před více než dvaceti lety podobná jednotka. I opoziční demokratické síly zásah začaly postupně podporovat, od podpory se distancovali jen komunisté vzhledem k jejich tradičně dobrým vztahům k této oblasti, a zvláště i proto, že se tu angažovaly některé východní státy s problematickými režimy.

Vzhledem k tomu, že přípravy preventivního útoku, i když vedené převážně vzdušnými silami, se nedaly utajit, jeden z autoritativních režimů využil raketový potenciál a zasáhl nejdříve jednu zemi v oblasti Středozemního moře jadernými zbraněmi na raketách středního doletu a s nižší účinností a později i některé evropské členské země NATO raketami s chemickými a bakteriologickými zbraněmi. Jedna z raket naplněná zárodky antraxu dopadla i na území České republiky a zasáhla prostor v rozsahu cca 80 kilometrů čtverečních. Jednotky tvořící komplexní záchranný systém nebyly v tu dobu na podobnou hrozbu dostatečně připraveny a musely improvizovat. Naštěstí poblíž zasaženého prostoru byla dislokována protichemická brigáda, i když jen o dvou praporech, třetí byl na cestě do ohroženého prostoru. Vláda se rozhodla prostor uzavřít. Bohužel rozhodnutí o tom přišlo pozdě, takže nekontrolovaná část lidí z tohoto prostoru unikla. Jen část jich však byla zasažena. V pouze částečně na podobný útok připravené zemi vypukla panika a aktivizovaly se jak pravicové, tak levicové extrémní síly. Vláda vyhlásila výjimečný stav a povolala do vojenské služby veškerý zdravotnický personál, který prošel vojenským výcvikem. Protože počet těchto lidí byl nedostatečný, povolala dále i všechny civilní hygieniky. V prvních dnech onemocněly řádově desítky lidí, později stovky. V místě zásahu byla zlikvidována zvířata a asanován prostor. Pod tlakem šířící se epidemie a hlavně paniky vláda musela podat demisi a byla doplněna odborníky, zvláště pro krizový management. Krize se projevila jak v psychickém stavu obyvatelstva, tak v prudkém poklesu ekonomiky. Začala se aktivizovat občanská společnost, zvláště ekologické a bezpečnostní neziskové organizace. Epidemii se podařilo po několika týdnech zlikvidovat za enormních finančních a materiálních nákladů. Zahynuly dvě desítky starších lidí a dětí, u kterých se k onemocnění přidaly zdravotní komplikace. Pod tlakem občanů a jejich organizací padla i přechodná vláda a byla vytvořena vláda úřednická složená z odborníků s lepšími schopnostmi v co nejkratší době zajistit přípravu země z hlediska dalšího možného útoku i jinými zbraněmi.

Komentář

Pokud jde o divokou kartu **Globální klimatické změny**, nemá již jejich obsah i přes krátké časové období zdaleka takový objevný a překvapivý prognostický charakter, ale jde o bezprostřední realitu s výrazněji zneklidňujícím a mnohdy až katastrofičtější charakterem. Složitější je, jak na tuto situaci reagujeme, a to i v případech, kde již tyto možnosti máme, jako je např. na jedné straně střídavé vedení diskuzí o klimatických změnách, na druhé tvorba energetické politiky, zadržování stále cennější vody na našem území, opatření vůči migraci druhů nemocí, živočišných druhů z jiných teritorií apod. Nejspíš prognostickým omylem jsou úvahy o zemědělské nadprodukci, spíše tomu je naopak, což má vliv na ceny potravin; nejspíš k tomu přispěla i ordináta na biopaliva.

Pro vytvoření **Romské domobran**y existuje v České republice i nadále subjektivní a objektivní negativní klima. Příčina spočívá v tom, že se tato problematika cílevědomě a s dlouhodobější perspektivou výrazněji neřeší a je otázkou, zda je v reálném čase vůbec řešitelná. Vsetínský přístup se sice u některých obyvatel setkal s kladným ohlasem, který však lze spíše nazvat fiktivním, a byl proto nejen politickou scénou, ale i občanskými organizacemi odmítnut, vedl k prohloubení k xenofobii. Ghettizace, soustřeďování romského etnika do izolovaných sídlišť dále pokračuje. Jak zjistil sociologický výzkum Ivana Gabala, existuje u nás kolem tří set romských ghatt a mnohdy až asociální a kriminální privatizací bytů romských rodin vykupováním se jejich počet dále rozšiřuje. Alespoň částečné řešení problematiky je nemyslitelné bez toho, aby odpovědnost byla jenom na většinové společnosti, ale především na Romech samotných, jak na to upozorňuje i řada Romů. Pro řešení problémů romského etnika je rozhodující zapojení dětí do vzdělávacího procesu a zařazení dospělých do procesu pracovního.

Divoká karta **Vítězství Pokrokové strany ve volbách** je dosud velmi vzdálená realitě, ale to ještě neznamená, že po reformě veřejných financí, která má být jen začátkem reformního úsilí současné koaliční vlády, se nemůže tendence k radikálnějšímu řešení stupňovat, zvláště také proto, že samotné koaliční strany od svého radikálnějšího přístupu samy ustupují, což narušuje jejich původní záměry. Podobně je tomu i pokud jde o reformu zdravotnictví. Nedořzování demokratických principů vládnutí a zákonnosti jsou patrné nejen v činnosti orgánů činných v trestním řízení (kauzy Kubice, Krejčíř, Čunek, Pitr a další), ale objevují se i v činnosti politických stran a veřejné správě, což radikalizuje občanskou veřejnost (petice proti placení poplatků ve zdravotnictví, demonstrace obyvatel v Třebíči, hromadné vzdávání se funkcí a rozvazování pracovního poměru v karlovarské nemocnici, průběh prezidentské volby, koická reakce na vyznamenání bratří Mašínů premiérem ad.). Lze předpokládat, že se společenský vývoj může právě v roce 2008 jako roku historických výročí výrazněji dynamizovat. Ale stejně tak je možné predikovat, že se nestane nic, ve společnosti převládá lhostejnost, většina lidí žije ve slušných podmínkách a na vyloučených jí nezáleží. Vše nasvědčuje tomu, že by nebyla na škodu zásadní diskuze o podobě naší demokracie, jako tomu bylo ve dvacátých letech minulého století za první republiky ve sporech o tzv. kvalitativní demokracii. Volání po takové diskuzi je stále častější, ale bez vážnějšího úspěchu, protože média nejsou nejen na podobné diskurzy připravena, ale nejsou pro ně atraktivní. Pokud k takové diskuzi dochází, např. v Literárních novinách ke 40. výročí Pražského jara, má jejich úroveň intelektuálně sestupný charakter.

Nejbližší realitě se právě v bezpečnostní oblasti ukázala divoká karta **Nenadálý útok**. Nemuselo se čekat ani na rok 2012, k útoku na New York a Washington došlo ještě v témže roce

11. září 2001. Nenadálý útok podstatně změnil bezpečnostní situaci ve světě. Následoval útok na Londýn, Madrid, Moskvu, Egypt a Beslan. Severoatlantická aliance zaútočila na Afghánistán a Spojené státy spolu se spojenci na Irák. Zhoršila se situace kolem Íránu a v Kosovu, zvláště po jednostranném vyhlášení samostatnosti. Svět začal být nebezpečnější.

Z metodologického hlediska je patrné, že velmi často se témata pro divoké karty postupně stávají tématy pro standardní prognostické scénáře. Tak je tomu i v tomto případě.

2. Divoké karty 2008

2.1 Rozpad Severoatlantické aliance

K 60. výročí vzniku NATO se v dubnu 2009 sešel v Berlíně výroční summit Aliance. Úsměvy na tvářích vedoucích představitelů členských zemí a početné stisky rukou ale pouze zakrývaly prohlubující se rozpory uvnitř nejsilnějšího bezpečnostního seskupení světa. Dvacet let po skončení studené války, ve které NATO zvítězilo bez jediného výstřelu, se Aliance ocitla tváří v tvář hluboké krizi. Důvodů bylo několik. Především to byla neúspěšná první pozemní válka NATO v Afghánistánu, kde se nepodařilo porazit Tálibán a zajistit alespoň elementární bezpečnostní stabilitu. Dále jeden z členských států NATO - Turecko, i přes nesouhlas ostatních členů, okupoval severní Irák, aby zabránil vzniku samostatného kurdského státu. Tento krok přispěl k další dezintegraci Iráku doprovázené politickým, bezpečnostním a ekonomickým chaosem. K podobné situaci došlo i na západním Balkáně, a to po vyhlášení nezávislosti Kosova, se kterou nesouhlasila řada členských států NATO. Spojeným státům se sice podařilo v posledních měsících administrativy prezidenta G. Bushe prosadit plán na rozmístění systémů protiraketové obrany v České republice a v Polsku, nicméně nová americká administrativa v čele s demokratem Barackem Obamou od tohoto plánu ustoupila. Samostatné jednání o protiraketové obraně, bez ohledu na mínění jeho aliančních spojenců v Evropě – především Německa, prohloubilo nedůvěru v Alianci.

Zmíněné rozpory přispěly k tomu, že se nepodařilo dosáhnout shody na nové strategické koncepci Aliance. Ta měla podle představ Německa vytyčit způsob naplnění dvou strategických priorit: přijetí komplexní politické, ekonomické a bezpečnostní strategie k řešení klíčových lokálních konfliktů, jež velmi zatěžovaly a vyčerpávaly kapacity NATO (Kosovo, Irák, Afghánistán), a posílení evropské role v rámci NATO, což signalizovalo přijetí nové evropské bezpečnostní strategie v prosinci 2008. Nová americká administrativa v průběhu roku 2009 dospěla k závěru, že není dále účelné pokračovat ve své angažovanosti v Iráku a Afghánistánu, která vojensky i ekonomicky Spojené státy oslabovala. Prezident Obama a Kongres rozhodly o stažení většiny vojsk do konce roku 2010. Evropa také přestala být pro Spojené státy prioritou, kterou se naopak stala východní a jihovýchodní Asie a Afrika. To vyplývalo z potřeby eliminovat vzrůstající čínský politický, vojenský a ekonomický vliv. Proto byla v roce 2011 podepsána nová Pacifická bezpečnostní smlouva, navazující na stejnojmennou smlouvu roku 1951, kterou vzniklo bezpečnostní uskupení ANZUS sdružující USA, Austrálii a Nový Zéland. K nim se v roce 2011 připojily Japonsko a Jižní Korea. USA se rozhodly přesunout větší část svých vojenských kapacit předurčených pro NATO ve prospěch nového uskupení.

Evropa musela za této situace uvažovat o rychlejším vytváření skutečně samostatných a akceschopných vojenských kapacit EU nezávislých na USA. Rámec jí k tomu poskytovala nová reformní smlouva, která v roce 2009 nahradila neúspěšnou evropskou ústavu. Francie

a Německo přišly s návrhem na ustavení tzv. evropských ozbrojených sil. Některé menší země EU a země orientující zahraniční politiku na USA se zapojením do evropských ozbrojených sil (EOS) zpočátku váhaly. Potřeba eliminovat dvě ohniska konfliktů, ohrožujících bezpečnost celé Unie – na západním Balkáně a v subsaharské Africe ale vedla k tomu, že do EOS vstoupily všechny členské země EU včetně Velké Británie vedené od roku 2009 „novými konzervativci“ Davida Camerona. Evropským ozbrojeným silám, budovaným na základě Solanovy Doktríny lidské bezpečnosti z roku 2004, jejichž jádro tvořily mobilní flexibilní vojenské síly a policie spolu s civilními kapacitami pro postkrizové situace, se tak s jistými potížemi podařilo v kombinaci s další masivní ekonomickou a humanitární pomocí vážnou situaci na západním Balkánu stabilizovat. EOS byly také nasazeny při zvládání další humanitární krize v soudánském Dárfúru a uprchlických vln ze severní a subsaharské Afriky a Blízkého východu do Evropy v letech 2010-2013.

NATO se na přelomu první a druhé dekády stalo fakticky pouze konzultativním politickým orgánem bez většího vlivu na evropskou a transatlantickou bezpečnostní politiku. Přispěl k tomu i neúspěch dalšího rozšíření NATO. Pro vnitřní politickou a ekonomickou nestabilitu se členy NATO nestaly na východě Ukrajina a Gruzie a na krizi zmínaném západním Balkáně Srbsko, Bosna a Hercegovina, Albánie a Makedonie. Dalším faktorem marginalizace NATO se stalo i uzavření nových smluv o strategickém partnerství mezi EU a Ruskem a EU a Tureckem v roce 2015. Jejich prioritním cílem bylo prohloubit spolupráci se dvěma velkými a vlivnými mocnostmi v bezprostředním sousedství unie, což pro ni mělo z hlediska bezpečnosti dodávek energetických surovin a zadržování radikálního islamismu klíčový význam. EU se těmito smlouvami snažila předejít politickému, bezpečnostnímu a ekonomickému sblížení Ruska a Turecka, které mohlo pro unii představovat vážný strategicko-bezpečnostní problém.

Za těchto okolností nebylo překvapením, když prezident Obama v projevu k 70. výročí ukončení druhé světové války v květnu 2015 vyzval k jednání o ukončení existence Severoatlantické aliance. S tímto návrhem členské státy NATO po širší politické diskuzi souhlasily a v květnu 2016 na summitu v Praze, shodou okolností 25 let po rozpuštění Varšavské smlouvy, o rozpuštění Aliance rozhodly. Tečkou za osudem NATO se pak stala ratifikace příslušné dohody americkým Kongresem v dubnu 2019.

2.2 Neúspěšná válka pod Hindúkušem

Když byl v roce 2001 spojenými silami Spojených států a afghánské opozice svržen talibánský režim, tak se zdálo, že Afghánistán má po téměř třiceti letech nestability a občanských válek šanci na rekonstrukci a obnovu země. Zprvu to tak vypadalo, došlo k návratu milionů uprchlíků, začalo se obnovovat téměř zničené hlavní město Kábul, stavět školy a cesty.... V roce 2003 tehdejší americký ministr obrany Donald Rumsfeld dokonce prohlásil, že bylo dosaženo v Afghánistánu vítězství. Ve druhé polovině první dekády 21. století se ale v zemi prudce zhoršila bezpečnostní situace. Především na jihu začaly jednotky Tálibánu a dalších radikálních skupin nesouhlasících s vládou afghánského prezidenta Karzájho proti rozmístěným mezinárodním jednotkám v Afghánistánu silněji útočit a „partyzánskou“ válkou, bombovými a sebevražednými útoky ovládat nebo kontrolovat velké části afghánského území. Ukázalo se, že domnělá porážka Tálibánu na podzim 2001 byla spíše než porážkou strategickým ústupem.

Západ, především Spojené státy a NATO, se snažil afghánské vládě pomoci tomuto tlaku čelit. V zemi bylo rozmístěno téměř padesát tisíc vojáků operujících v rámci misí NATO ISAF a Enduring Freedom. Tento počet se v podmínkách asymetrické války vedené Tálibánem ukázal nedostatečný. I masivnější nasazení ve dvojnásobném rozsahu by však v podmínkách hornatého Afghánistánu stačilo pouze dočasně omezit operační možnosti Tálibánu. Přesto se vysílání vojsk stalo dlouhodobým jablkem sváru v Alianci. Hlavní tíhu bojových operací na jihu Afghánistánu a též ztrát nesly jednotky americké armády a spolu s nimi Kanadané, Britové, Nizozemci a Australané. Někteří evropští spojenci, především Němci, se do operací v Afghánistánu zapojovaly váhavě a odmítaly působit na konfliktním jihu. Důvodem byl domácí nesouhlas s nasazením bojových jednotek a vědomí bezperspektivnosti afghánské operace, která vyplývala i ze slabosti afghánské vlády kontrolující pouze Kábul a okolí, dále neakceschopnosti armády a zkorumpované policie a nefunkující ekonomiky zcela závislé na mezinárodní pomoci. Nepodařilo se zlikvidovat či alespoň snížit pěstování opia, které se stalo hlavním příjmem pro financování Tálibánu a dalších povstaleckých skupin.

Americký požadavek zvýšit počet vojsk o sedm tisíc příslušníků z evropských zemí se stal spíše politickým požadavkem, jehož cílem bylo částečně zahladit spory uvnitř NATO, které se proměňovala na „dvojúrovňovou“ alianci – a sice těch zemí, které chtějí bojovat, a těch, které nechtěly. Východiskem z patové situace se pro NATO a Spojené státy mělo stát zvýšené úsilí o ekonomickou rekonstrukci země a obnovu místní infrastruktury. Od roku 2008 na ní měly ve zvýšené míře participovat EU a OSN. Žádoucího výsledku se však nepodařilo dosáhnout. Část mezinárodní pomoci v řádech miliard dolarů byla zpronevěřena afghánskou administrativou. Tzv. provinční rekonstrukční týmy, které měly být významnou částí civilní rekonstrukce země, byly relativně početně slabé a efektivnost jejich činnosti se projevila pouze na lokální úrovni a po omezenou dobu. Hlavním problémem byla stále bezpečnostní nestabilita, která se v letech 2008-2009 rozšířila na západ a sever země. Americké, britské a kanadské jednotky zaznamenaly v bojích s Tálibánem velké ztráty, došlo k četným ozbrojeným útokům na příslušníky provinčních rekonstrukčních týmů a byly spáchány pumové atentáty na úředníky EU a OSN v Kábulu s velkými oběťmi na životech. Americké veřejné mínění odmítlo další masivní vojenskou angažovanost v Afghánistánu, podobnou té v Iráku, a proto prezident Barack Obama rozhodl, že v roce 2011 dojde ke stažení amerického kontingentu ze země. Totéž učinily i ostatní země NATO. Ještě před tím proběhla v roce 2010 jednání mezi zástupci OSN a umírněnými představiteli Tálibánu o možnosti jejich účasti na správě země. Tato jednání byla ukončena dohodou o jejich vstupu do afghánské vlády, kterou podmínili odchodem afghánského prezidenta Karzajího do exilu. Deset let po pádu Tálibánu se tak v říjnu 2011 skutečně stalo. Poté došlo v Afghánistánu k uklidnění situace. V září 2011 došlo paralelně k šestistranným jednáním mezi USA, EU, NATO, Ruskem, Čínou a Šanghajskou organizací spolupráce (ŠOS) o možnosti vzájemné vojenské a zpravodajské spolupráce; cílem bylo eliminovat případné obnovení ohniska regionální nestability v Afghánistánu. Jedním z nástrojů jak takovému vývoji zabránit se stalo udělení statutu pozorovatele Afghánistánu v ŠOS.

2.3 Čínská cesta ke globálnímu prvenství

Koncem první dekády 21. století, třicet let po vyhlášení politiky tržních reforem Teng Siao-pchingem, pokračovala Čína v ekonomickém a politickém vzestupu, který měl výrazné globální důsledky. Reformy s posilujícím vlivem tržní ekonomiky vedly v Číně k dynamickému vývoji i při

zachování vedoucí úlohy komunistické strany. V roce 2006 čínská ekonomika vzrostla o 10,7 % a nadále posilovala o deset procent ročně. Předstihla Francii a Velkou Británii, v dalším roce Německo a stala se za USA a Japonskem třetí nejsilnější ekonomikou na světě. Devizové rezervy vzrostly v roce 2007 na 1,4 bilionu dolarů a byly největší na světě. Čína toho využila k nákupu technologií a surovin, zejména k investicím do cenných papírů vlády USA. Tím se USA a Čína dostaly do situace vzájemné závislosti.

Prudký čínský ekonomický růst byl doprovázen řadou vnitřních politických a ekonomických problémů. Čína modernizovala ekonomiku, ale zároveň docházelo k příkré sociální diferenciaci. I když 150 miliónů obyvatel, a podle některých pramenů i dvojnásobek, uniklo z pásma extrémní chudoby, desetině obyvatel musel stačit na den jeden dolar. S ekonomickým rozvojem sílila konzumní orientace lidí. To v nejlidnatější zemi světa vyžadovalo obrovské energetické a surovinové zdroje. Racionální omezování porodnosti vedlo k nežádoucímu vedlejšímu efektu, k převaze mužského pohlaví v populaci. V roce 2020 bylo již o sto třicet miliónů více mužů než žen, z čehož mělo obavy nejvíc sousední Rusko, kde stále i na Sibiři trvala převaha žen.

Vládnoucí komunistická strana měla situaci v zemi stále pod jistou kontrolou. Politika založená na kombinaci státní kontroly hospodářství s jeho částečnou liberalizací bez liberalizace politického systému měla pro zvyšující se životní úroveň podporu většiny obyvatel. Čína toho využila k mezinárodní expanzi: zdůrazňovala, že ekonomického růstu je možné dosáhnout i v neliberálních podmínkách, nepodřizujíc se Světové bance a Mezinárodnímu měnovému fondu. Tento tzv. „pekingský konsenzus“ se stal vzorem pro řadu zemí třetího světa a umožňoval Číně se v nich angažovat.

Prvotním čínským zájmem bylo zajistit dostatek surovin pro rostoucí ekonomiku. To bylo i v pozadí ekonomické expanze do Afriky a Latinské Ameriky. Do roku 2020 se Čína stala pro většinu afrických a latinskoamerických zemí největším obchodním partnerem. Maximálně tak využila „okna příležitosti“, které vzniklo tím, že USA a částečně EU byly zaujaty bojem proti terorismu a angažovaností v řešení iráckého, afghánského a kosovského konfliktu a neměly proto čas se víc věnovat právě těmto kontinentům. Obchodní výměna Číny s Afrikou dosáhla v roce 2010 výše 100 miliard a v roce 2015 již 180 miliard dolarů. Největší podíl v obchodě s Afrikou měly suroviny jako ropa, platina, měď, chrom a dřevo. Čína byla pro africké země vítaným partnerem i proto, že ekonomická spolupráce nebyla na rozdíl od Západu podmiňována demokratickými reformami západního stylu. Nicméně Čína začala na základě cíleně poskytované rozvojové pomoci výrazně ovlivňovat i vnitřní a zahraniční politiku řady zemí v subsaharské a jižní Africe, což se mj. projevilo výraznou podporou politiky Číny v OSN. Vzrostl i počet Číňanů trvale se usidlujících v afrických státech; v drtivé většině šlo o příslušníky inteligence – inženýry a lékaře. Podobnou „čínskou expanzi“ jako Afrika zažívala i Latinská Amerika. Čína využila „levicového obratu“ ve většině latinskoamerických zemích a navázala s nimi těsnější obchodní vztahy. Primárním cílem bylo zajistit import energetických surovin. Ten vzrostl v letech 2000-2020 patnáctinásobně. Čína začala těsněji mezinárodněpoliticky spolupracovat také s nejradikálnějšími levicovými režimy ve Venezuele a Bolívii, ve kterých se podařilo prosadit „čínský politický a ekonomický model“. Týkalo se to i Kuby, která na základě masivní ekonomické pomoci poskytnuté Čínou zvládla bez větších otřesů politickou a ekonomickou transformaci po smrti Fidela Castra v roce 2010.

Klíčovou pozornost Čína věnovala svému bezprostřednímu strategickému okolí. Politika „mírového rozvoje“ Číny s důrazem na důsledný multilateralismus v mezinárodních vztazích

se stala nástrojem jak čelit vlivu USA ve střední, jihovýchodní a východní Asii. Číně se podařilo stát se hegemonem ve dvou uskupeních. Prvním byla Šanghajská organizace spolupráce (ŠOS), která se v první dekádě století přeměnila z převážně regionální bezpečnostní organizace v organizaci se širšími politickými a ekonomickými cíli. Vyvažovala tak vliv USA ve střední Asii. V roce 2010 se ke stávajícím členům ŠOS – Rusku, Kazachstánu, Tádžikistánu, Uzbekistánu, Kyrgyzstánu přidaly Turkmenistán, Írán, Pákistán, Indie a Mongolsko. Čína prostřednictvím ŠOS pronikala i na trhy jejích členských států včetně využívání bohatých energetických zdrojů – především Ruska, Íránu, Kazachstánu a Turkmenistánu. Írán po čínské podpoře upevnil pozici regionální mocnosti na Blízkém východě. Spojeným státům zkomplikoval situaci, když již v roce 2007 přestal obchodovat v dolarech a přešel na euro.

Díky ekonomické výkonnosti a moci se Číně v roce 2015 podařilo iniciovat vznik druhého důležitého uskupení – Východoasijského společenství (EAC - East Asian Community). Stalo se tak poté, co se stala hlavním obchodním partnerem Japonska, Jižní Koreje a dalších asijských zemí místo USA. Do EAC, jehož osou byl po vzoru EU jednotný trh s volným tokem zboží, služeb a investic, vstoupily kromě Číny Japonsko, Indie, Jižní Korea, Austrálie, Nový Zéland a deset zemí Sdružení zemí jihovýchodní Asie (ASEAN). EAC se stalo největší ekonomickou organizací na světě; zahrnovalo dvě miliardy obyvatel a produkci předstihlo jak EU, tak Severoamerickou zónu volného obchodu (NAFTA). Vznik EAC mělo vliv i na osud Tchaj-wanu a Severní Koreje. Představitelé tchajwanských podnikatelských kruhů byli nespokojeni s politikou vlády odmítající jednat s Čínou o možném připojení ostrova k Číně v rámci politiky „jedna země-dva systémy“, která byla uplatněna v případě Hongkongu. Omezovalo to možnost jejich zapojení do EAC a tím i jejich zisky. Pod tlakem podnikatelských kruhů došlo na tchajwanské politické scéně k významným politickým posunům a v roce 2015 byly zahájeny čínsko-tchajwanské rozhovory o návratu Tchaj-wanu pod jurisdikci ČLR. K tomuto návratu posléze došlo v říjnu 2019, 70 let po založení ČLR.

Severní Korea se tak stala jediným izolovaným státem ve východní Asii, který nebyl integrován do EAC a navíc představoval pro celý region bezpečnostní hrozbu. Pro značně nepředvídatelnou politiku severokorejského vedení, které disponovalo početnou armádou vyzbrojenou raketovou technikou (i když velmi zastaralou a poruchovou), se Severní Korea stávala stále více hrozbou i pro samotnou Čínu. Situace se postupně stávala neúnosnou a Čína se nakonec rozhodla k radikálnímu kroku: uvalila na Severní Koreu v roce 2015 totální ekonomické embargo a severokorejský režim se po několika měsících zhroutil. Následovala čínská anexe severokorejského území, které bylo podle studie Čínské akademie společenských věd, zveřejněné již v roce 2006, ve starověku součástí Číny. Anexe byla verbálně odsouzena Jižní Koreou jako překážka sjednocení země. Ve skutečnosti to Jižní Korea přivítala, sama by nebyla schopna a ochotná nést jako Německo finanční náklady spojené se sjednocením země.

Větší angažovanost Číny v regionálním a globálním měřítku byla doprovázena vojenskou silou. Výdaje na obranu rostly od roku 2006 v průměru o 16 %. To bylo více než ekonomický růst země a v roce 2020 měla Čína druhý nejvyšší vojenský rozpočet po USA ve výši 150 miliard dolarů. Dařilo se plnit „Bílou knihu obranné politiky Číny“ z roku 2006, tj. budovat ozbrojené síly využívající nejmodernější technologie - moderní stíhací letouny a mezikontinentální balistické střely i mohutné námořní síly včetně výstavby několika letadlových lodí a jaderných ponorek. Čínské námořní síly se postupně stávaly konkurencí námořních sil Spojených států v Malackém průlivu, Jihočínském moři a Tchajwanské úžině. Potvrzením růstu vojenské síly Číny

byl čínský kosmický program, v jehož rámci na počest 75. výročí porážky Japonska ve druhé světové válce v září 2020 přistála čínská kosmická loď na Měsíci.

2.4 Pákistán svrhl atomovou pumu na Indii

Ačkoli se zdálo nemožné, aby po tragické zkušenosti s americkým bombardováním japonských měst Hirošimy a Nagasaki atomovými pumami na sklonku druhé světové války došlo ještě k něčemu podobnému, a lidské společenství respektovalo toto memento sedmdesát let, v polovině druhé dekády 21. století bylo dosavadní tabu porušeno. Klima pro takové neslýchané rozhodnutí se vytvářelo postupně, zvláště následně po kritické situaci, kdy pod tlakem Tálibánu a Al-Kajdy, které chtěly narušit stabilizující se politické a ekonomické poměry v Afghánistánu, byl svržen dosavadní polovojenský a zřetelně proamerický režim v Pákistánu. Nově etablovaná vláda se však záhy začala projevovat nadále militantně, a to logicky zvlášť proti Indii, s níž měl Pákistán dlouhodobé spory s častým narušováním hranic a s vážnějšími pohraničními vojenskými střetnutími. Za nového pákistánského režimu byly tyto konflikty provokovány stále častěji, zúčastňovalo se jich větší množství vojáků a bylo zřejmé, že indické ozbrojené síly v nich mají střetnutí od střetnutí viditelnější převahu a nenechávají si nic líbit včetně často nepřiměřených odvetných opatření. Pákistánská vláda v napjatých vztazích pokračovala, svého mocnějšího souseda provokovala, protože se jí tím dařilo do určité míry stabilizovat vlastní jinak málo prosperující režim, který měl vážnější a globálnější zahraničněpolitické problémy. Také indická vláda ztrácela s pákistánskými agresory trpělivost a pronikala po pákistánských útocích hlouběji a hlouběji do pákistánského území, což místní média stále senzacechtivěji líčila jako trestné výpravy spojené s loupením a znásilňováním žen.

K ještě dramatičtějšímu zlomu v dosavadních aktivitách pákistánské vlády došlo v situaci, kdy obdržela podvrženou zpravodajskou informaci, že Indie údajně připravuje proti zemi ofenzívu, jíž hodlá zahájit regulární válku. Vzhledem k tomu, že k jisté koncentraci indických vojenských jednotek v příhraniční oblasti skutečně došlo, ale jen v okamžiku výměny jednotek nasazovaných do pohraničních operací, pákistánská vláda pro jistotu vydala preventivně pokyn uvést do bojové pohotovosti část svých leteckých sil strategického určení vyzbrojených atomovými zbraněmi. V tomto kritickém momentě indická vojska po náhodném a nezáměrném incidentu skutečně zaútočila neúměrně silnějšími jednotkami, což u pákistánských vojenských činitelů vyvolalo nejen podezření, ale dokonce přesvědčení, že jde o signalizovanou ofenzívu, jíž vzhledem ke stavu pákistánských ozbrojených sil nebyli schopni čelit. Aniž čekal na rozhodnutí prezidenta a vrchního velitele, rozhodl náčelník generálního štábu pákistánské armády preventivně zastrašit údajně ofenzivně útočící indické jednotky vysláním dvou bombardovacích letadel s atomovými pumami s ochranou stíhacích letadel. V tu dobu již speciální součásti americké armády sledovaly pákistánské vojenské aktivity detailněji a byly ve spojení s indickou vládou a indickými ozbrojenými silami. Američanům se start dvou bombardérů podařilo včas identifikovat. Podali o tom informaci indické straně a byly aktivizovány vojenské jednotky dislokované v Afghánistánu a námořní síly v Indickém oceánu. Indům samotným se po upřesňujících amerických informacích podařilo jedno letadlo sestřelit a druhé v nastalém ohrožení svrhlo atomovou pumu na málo obydlené území, takže došlo jen k menším obětem na lidských životech, ale radioaktivně bylo zasaženo území rozsáhlé.

Použití atomových zbraní vyvolalo ve světě zděšenou reakci. Okamžitě byla svolána Rada bezpečnosti a bezprostředně i mimořádné Valné shromáždění OSN. Ještě před tím se sešli

přestavitele G-8 a posléze G-20. Reagovala i Severoatlantická aliance a Východoasijské společenství. Zejména tlak světové veřejnosti a jejich občanských a mezinárodních organizací donutil představitele mocností, aby okamžitě řešili nastalou situaci, zvláště v ohrožené oblasti. Byla sem vyslána i česká protichemická jednotka. Světové velmoci pod hrozbou útoku donutily pákistánskou vládu odstoupit a byla ustavena nová vláda národní jednoty pod dozorem komisařů OSN. Po konsolidaci situace v oblasti začalo OSN jednat o opatřeních, které by s konečnou platností zabránilo podobným tragickým bezpečnostním incidentům.

2.5 USA se bez ropy staly druhořadou velmocí

Dost lidí ve Spojených státech i ve světě si uvědomovalo nebo intuitivně tušilo, že prezident a jeho vláda, která by nezajistila Američanům dostatek pohonných hmot pro jejich automobily a fungování vyspělé společnosti, nemají naději na dlouhodobější přežití. Málokdo však předvídal, že by tato země mohla přijít v souvislosti s ropou o status jediné světové supervelmoci. Bylo to v rozporu jak s přetrvávající preemptivní bezpečnostní strategií, tak potenciální možností návratu k multilaterální politice, které vylučovaly i jakýkoli náznak jakékoliv představy izolacionismu.

První etapa tohoto procesu nastala po nástupu nové administrativy, kdy se Američané museli stáhnout pro naprostý neúspěch a stupňující se občanskou válku a sílící emigraci Iráčanů z jejich země. Zároveň tím ztratili potenciální možnost jakkoli ovlivnit vývoj v Íránu. Záhy poté irácká vláda instalovaná za spojenecké okupace padla. Trestem za tuto neúspěšnou misi bylo, že Američané byli odříznuti nejen od irácké a iránské ropy, ale tyto země zaktivizovaly protiamerickou činnost. Vytvořivší se situace využila Čína a Indie, které okamžitě s těmito dvěma zeměmi rozšířily obchodní styky a zvláště uzavřely kontrakty na dovoz ropy z tohoto teritoria. Motivací k tomuto kroku bylo, aby nebyly příliš závislé na ruských energetických zdrojích. Aby nebylo všem špatným událostem konec, nadále se zhoršovaly vztahy USA s latinskoamerickými zeměmi, v nichž nadále vítězily levicové strany s autoritativními režimy nebo si uchovaly moc, i když častěji za cenu nástupu totalitních režimů, zvláště ve Venezuele. Tyto země měly podporu ve stále sílícím postavení Číny v tomto teritoriu. Čína komplikovala Američanům řešení ropné krize i na africkém kontinentě.

USA se tak v krátké době ocitly ve složité situaci, navíc ji řešila vláda s demokratickým prezidentem, který opouštěl bezpečnostní strategii preemptivního charakteru, takže Američané nemohli řešit tyto problémy silou, ale museli začít využívat jiné energetické zdroje a věnovat převážně vnitřním problémům. Inovační orientace se soustředila na atomovou energii, vodík a biomasu. Američanům se sice za dvě dekády let v podstatě podařilo tuto energetickou krizi vyřešit, dostali se opět do čela vědeckotechnického a ekonomického rozvoje, ale jejich postavení ve světě se stalo druhořadým. Předčila je nejen Čína, ale dále se integrující EU a na jejich úroveň se dostalo i Rusko.

2.6 Hispanizace Spojených států

Ačkoli americká veřejnost byla vědeckovýzkumnými ústavy včas informována o demografické prognóze, že v roce 2030 bude ve Spojených státech třetina populace hispánského původu a v roce 2050 polovina, což mohlo mít ambivalentní důsledky, politické elity na to nereagovaly dostatečně. I publicisté již na začátku nového tisíciletí upozorňovali, že navenek je ve Spoje-

ných státech stále patrná převaha civilizace bílé, konzervativní a vyšší vrstvy prezentované symbolicky Bushem, pod povrchem je stále sílí španělsky mluvící kultura. Vláda na to sice reagovala výstavbou hraničních zátarasů na mexické hranici, ale zároveň umožňovala za poměrně vysoké částky pobyt na území Spojených států legalizovat. To vyvolávalo největší naděje právě u latinskoamerických etnik, které tím spíše do USA emigrovaly.

Nejsilnějším motivem k emigraci bylo vítězství levicových sil v převážné části latinskoamerických zemí, zvláště tam, kde vedlo k nastolení autoritativních a totalitních režimů. Z dvanácti skutečně svobodných prezidentských voleb v roce 2006 zvítězila levice v Brazílii (Inácio Lula de Silva orientující se i na zahraniční investice), Venezuele (radikální Hugo Cháves), Chile (umírněná Michelle Bacheletová využívající moderní poznatky řízení země), Kostarice, Peru, Bolívii (radikální indiánský prezident Evo Morales, Ekvádoru (Rafael Correa), Nikaragui (dřívější vládce podporovaný Moskvou Daniel Ortega, který však zmírnil své radikální levicové názory) a na Haiti. Pravice v Mexiku a Kolumbii. Liberálové v Hondurasu.

Nejvíce k totalitnímu režimu inklinovala levicová revoluce ve Venezuele. Její prezident Cháves v inauguračním projevu hovořil o možnosti uzákonit doživotní prezidentství, což se mu dařilo jen zčásti. Byla založena Jednotná socialistická strana Venezuely. Země navázala přátelské vztahy nejen s Kubou a Čínou, ale také s Íránem. Po návštěvě Mahmúda Ahmádinežáda uzavřeli oba představitelé dohodu o strategickém partnerství ve společném boji proti útlaku světové hegemonie, které mělo vést ke vzniku nového mocenského centra jako protiváhy USA. Cháves podporoval rozvoj nukleární technologie v Íránu. Došlo k hospodářské integraci Kuby, Venezuely, Nikaraguy a Bolívie do organizace ALBA a znárodněna energetika, telekomunikace, televize a rozhlas. Podobně se situace vyvíjela i v ostatních latinskoamerických zemích.

Představitelé části levice v Evropě i ve světě tento vývoj v Latinské podporovali. Charakteristický byl názor Egona Bondyho, který krátce před svou smrtí napsal: „Iberoamerika se naprosto evidentně stala samostatným kulturním regionem. To je obrovský úspěch. V tom je záruka toho, že sebevědomí lidí tam začíná být tak pevné, že si může zřejmě začít dovolovat i jiné zajímavé experimenty, než jen v oblasti nadstavbové činnosti.“ Brzy však jejich entuziasmus vyprchal.

Do Spojených států emigrovali zprvu představitelé demokratických sil a zámožní lidé. Po letech Chávezovy vlády a jiných levicových vůdců však chudoby příliš neubýlo. Docházelo k ještě hlubším sociálním rozdílům než za mnohých pravicových vlád. Mezi platy byly téměř tisícínásobné rozdíly. Vůdcové měli sice moc pevně v rukou, ovládali státní aparát, ale podstatnější změny nenastaly, takže brzy začaly na sever emigrovat chudší vrstvy, které zprvu v levicových vládách spatřovaly naději. Totalitní režimy dokonce emigraci začaly podporovat, aby snížily sociální náklady a zároveň zkomplikovaly situaci Spojeným státům.

Do USA směřovaly proudy uprchlíků a emigrantů i z jiných teritorií. Jejich počet stále výrazněji převyšoval počet přesídlivších Evropanů. Měníci se situaci si rychleji než představitelé bílé konzervativní vyšší vrstvy uvědomili, pravděpodobně s jistou zahraniční infiltrací, politicky se angažující emigranti nebo potomci emigrantů z latinskoamerických zemí, kteří poměrně rychle a snadno získali podporu i jiných nebílých etnik a tak již v prezidentských volbách v roce 2024 byl prezidentem zvolen politik latinskoamerického původu. Hispanizace Spojených států tak z etnického a jazykového charakteru dostala nový politický rozměr a mohla radikálněji pokračovat.

2.7 Islamizace Evropy

Evropa se rozhodla, podobně jako ve Spojených státech, udělovat tzv. modré karty umožňující legální pobyt v zemích Evropské unie. V České republice však požádalo v roce 2006 o azyl 3016 cizinců, nejméně od roku 1998. Od roku 1990 do roku 2006 hledalo tu azyl 84 367 lidí, uspělo 3085, tj. necelá 4 %. V ČR legálně pracovalo 185 075 cizinců, tedy zhruba o 13 tisíc víc než v prosinci 2005. Ze zemí EU, evropského hospodářského prostoru a Švýcarska 117 tisíc, z jiných evropských států mělo pracovní povolení 61 tisíc lidí. Přibývalo i sňatků s cizinci a bitev o děti. V roce 2002 jich bylo 4547, 2003 – 4647, 2004 – 4980, 2005 – 5400. Nejčastějšími partnery byli Slováci, Němci, Vietnamci, Ukrajinci a Američané. Odjezd s dítětem bez souhlasu partnera bylo podle Haagské úmluvy považován za únos. V Itálii 4 % imigrantů způsobovalo třetinu kriminálních činů. Řím chtěl Romy vystěhovat do čtyř nových satelitů za město.

V ČR žilo cca 3 % cizinců, v Evropě průměrně 5 % a stále jich přibývalo. Aby byla migrace přínosná, musela být legální. Migranti se leccemus naučili, což pomohlo původní zemi, když se do ní vrátili, nebo do ní investovali, předávali do ní zkušenosti atd. Prosazovala se integrace, ne asimilace. Integrace předpokládala znalost jazyka, zaměstnání a bydlení. Ve Francii k tomu napomáhali tutoři, tedy jacísi poradci migrantů. U nás jen 40 % lidí přistěhování cizinců vítalo. Politici téma migrace podceňovali. Migrace nemohla zabránit stárnutí evropské populace, ale mohla oživit její genovou výbavu. Byl znám počet usazených cizinců s trvalým nebo dlouhodobým pobytem, ale nebyl znám počet vydaných víz a nelegálně tu žijících cizinců. Odhadovalo se, že je jich zhruba stejný počet jako těch trvale usazených, ale jejich počet klesal, mohli se jiz také uplatnit doma.

Ve světě byla situace jiná. Ve zprávě Organizace pro hospodářskou spolupráci (OECD) se uvádělo, že zatímco v letech 1956-76 přicházelo do evropských zemí 790 tisíc lidí ročně, v letech 1977-1990 to již bylo 1,24 miliónu a v období 1991-2003 dvojnásobek, tj. 2,5 miliónu a v roce 2005 dosáhl počet 4,2 miliónu lidí. Česká republika a Slovensko v tom hrály malou roli, byly na konci žebříčku. V uvedeném roce 2005 k nám přišlo 58,6 tisíc lidí, z toho 30 tisíc Ukrajinců a 10 tisíc Slováků. Nejvíc lidí přišlo do Spojených států – 1,12 miliónu, do Španělska 683 tisíc lidí a do Velké Británie 362 tisíc. Bez imigrantů by se pro demografickou krizi v Evropě počet obyvatel snižoval. Přibýval počet kvalifikovaných lidí, kteří však pracovali na místech s nižší kvalifikací, zvláště ve stavebnictví a ve zdravotnictví. Mezi nezaměstnanými byl relativně dvojnásobek cizinců. Národní identita, evropská integrace, migrace, multikulturalismus byly tedy tématy, které nebylo možné podceňovat. To se však pro strategicky pozdní reakce stalo. Rok od roku přibývalo v Evropě cizinců, a to zvláště muslimského vyznání. První islamizovanou zemí se v roce 2040 stala Francie a po ní další západoevropské země. A to ještě s vážnějšími důsledky, než tomu bylo při hispanizaci Spojených států.

Práce vznikla v rámci výzkumného úkolu MSM 0021620841 – Rozvoj české společnosti v Evropské unii: rizika a výzvy.